

EL CAMI DE PAU VILA CAP A LA GEOGRAFIA

per J. VILÀ VALENTÍ

Palabras clave:

Geografía (valor pedagógico); geografía catalana (siglo XX); escuela francesa (características, influencia); novecentismo; posibilismo; Vidal de la Blache, Paul; Vila, Pau.

El pedagogo y geógrafo catalán Pau Vila i Dinarès (1881-1980) representó, en el tercer y cuarto decenios del siglo, una profunda renovación de la Geografía catalana y, más tarde, en las dos décadas siguientes, un impulso decisivo a la Geografía de Colombia y, en particular, de Venezuela. En este último caso su labor se efectuó especialmente desde el Instituto Pedagógico de Caracas, mientras que en Cataluña, a donde regresó en el año 1962, sus actividades geográficas habían adquirido formas muy diversas (enseñanza a nivel primario y secundario, conferencias, orientación del excursionismo y otras organizaciones cívicas, periodismo, publicaciones de divulgación y de investigación, colaboración en la división territorial y administrativa de Cataluña).

*La «Revista de Geografía» quiere recordar la larga y fecunda vida de Pau Vila e intentar, en varios sentidos, una valoración, respecto a nuestra disciplina, de su extensa y diversa obra. Por ello insertamos a continuación varios trabajos que aluden a distintos aspectos o momentos de las actividades geográficas de Pau Vila: el Prof. Vilà Valentí se refiere al contexto en el que decidió dedicarse a la Geografía y al significado y valor de esta decisión; el Prof. Lluís Casassas a sus publicaciones geográficas en catalán (véase sección de Bibliografía); el Prof. Marc Aureli Vila a su contribución a la Geografía colombiana y venezolana, especialmente en los decenios quinto y sexto. En el próximo número de la «Revista de Geografía» incluiremos otros artículos dedicados al estudio de la vida y la obra de Pau Vila.**

Els qui no tinguin gaire informació sobre la vida d'en Pau Vila —suposem algun estudiant actual o l'home del carrer que ha llegit tan sols unes poques publicacions del nostre autor o un professor estranger— podrien tenir una idea molt equivocada de la seva formació com a geògraf. Seria possible suposar que cap allà els seus divuit o vint anys, és a dir, cap a l'any 1900, Pau Vila decideix entrar a la Universitat per a llicenciar-se en Geografia i formar-se com a futur professor i investigador d'aquesta

* Nota del Consejo de Redacción.

Pau Vila, vivaç i agut encara, a prop de complir els seus noranta sis anys.

matèria. Hauria estat un camí ben normal dins del fenòmen de la institucionalització universitària de la Geografia que apareix en diversos països de l'Europa occidental a finals del segle passat (Alemanya; un xic més tard França, seguint a continuació altres exemples) i dins d'aquesta Geografia de professors universitaris que s'hi està desenvolupant.

Però, res d'això. Pau Vila se'ns presenta com un autèntic «convers» a la Geografia, per la seva forma aparentment sobtada d'entrega a un nou ensenyament i a unes novel·les recerques. Una «conversió» que té lloc concretament cap els anys 1919-22, quan el nostre autor ja s'acosta o ja ha ultrapassat la ratlla dels quaranta anys. Una conversió que, per altra banda, no passa per la Universitat, fet que no resulta difícil d'explicar si tenim en compte les circumstàncies subjektives i objectives de l'autor estudiat i de l'època. Està clar que resulta un cas ben palès d'autodidactisme. Analitzar aquest fet personal i enmarcar-lo dins d'alguns contextos socials i culturals corresponents és el principal objectiu que assajarem d'exposar i aclarir en el present article.

Cal dir potser, en primer lloc, que ens trobem davant d'una personalitat d'una gran força i d'un gran tremp, com hem tingut ocasió d'assenyalar i subratllar en una altra ocasió (vegeu a bibliografia, al final de l'article, Vilà Valentí, 1982). Per a evitar reiteracions, al·ludirem tan sols, en el present treball, a alguns aspectes psicològics directament relacionats amb el tema que ens ocupa en la present ocasió. Hem mostrat alguns aspectes fonamentals de la seva vida i de la seva obra geogràfica, amb les corresponents cites bibliogràfiques, en una nota publicada a «Estudios Geogràfi-

La darrera conversa de dos grans geògrafs, tot comentant un gràfic: Pau Vila i Pierre Deffontaines. Barcelona, maig 1977.
(Fotos J. Vilà Valentí.)

cos», la revista de l'Institut Elcano del C.S.I.C., de Madrid (Vilà Valentí, 1981a). Vegeu també, per a tenir unes referències concretes del nostre autor, la bibliografia que acompanya el present treball (especialment Societat Catalana de Geografia, 1975, i Iglésies, 1981) i els dos treballs que segueixen a continuació, escrits per Lluís Casassas, que fou col·laborador de Pau Vila en algunes de les seves darreres publicacions sobre Barcelona, i pel seu fill Marc Aureli Vila, que és professor a les Universitats Central de Veneçuela i a la catòlica Andrés Bello, ambdues a Caracas.

I. EL CAMÍ CAP A LA GEOGRAFIA (1919-1926)

Pau Vila, com es ben sabut, fou inicialment un pedagog. No pas un teòric de la Pedagogia, ben al contrari. Fou un pedagog que aprengué Pedagogia tot ensenyant; encara que això, més o menys, és veritat sempre, en el nostre cas ho és en forma gairebé absoluta. Fou, en una paraula, un mestre (Siguán, 1981). En realitat, com ja hem dit altres vegades, ens sembla que mai, durant els seus gairebé cents anys de vida, deixà d'ésser fonamentalment un mestre, un gran mestre (Vilà Valentí, 1981d i 1982).

Així doncs, és un mestre que, en un moment donat, fa camí cap a la Geografia. Caldrà veure quins antecedents hi ha en aquesta ruta i per quins viarans la segueix.

La valoració pedagògica de la Geografia

Està ben clar que, com a pedagog, Pau Vila fa, des del començament de la seva dedicació a l'ensenyament (1902, als seus 21 anys), una valoració força positiva de la Geografia. Aquesta consideració, en el seu cas, deu derivar, en gran part sino tota, d'una experiència personal ben directa. Però aquesta valoració, al mateix temps, és paral·lela a una línia teòrica favorable a una Pedagogia activa, contrària al memorisme, al verbalisme i als orígens del coneixement purament llibrescs.

Aquesta línia que acabem d'esmentar té una arrel clarament russoniana, que arrenca de poc després de mitjan del segle XVIII (Jean Jacques Rousseau, 1712-1778). Un exemple de l'expansió de les esmentades consideracions i de la seva aplicació a l'ensenyament de la Geografia la tenim en les relacions mantingudes, a principis del segle passat, entre el pedagog suís Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) i el geògraf alemany Carl Ritter, una trentena d'anys més jove (1779-1859), futur primer catedràtic de la nostra matèria a la Universitat de Berlín, exactament a partir de 1820.

L'ensenyament de la Geografia arribà a convertir-se, a finals de la passada centúria i principis de l'actual, en alguns centres pedagògics selectes, que representaran l'avançada de la «nova» pedagogia, en un mitjà didàctic i formatiu de gran eficàcia. Adequadament ensenyada i realitzada representa un notable estímul i mitjà educatiu, que acostia cap a la natura (medi ambient, paisatge natural) i cap a la realitat tota (medi social, paisatge humà), desenvolupa nombroses facultats de l'infant (orientació, sentit de l'espai; observació, comprensió, relació) i fa possible ben diverses expressions, molt especialment les gràfiques (itineraris, plànols, mapes), però també les orals i escrites (riquesa de vocabulari i relació d'aquest amb realitats concretes, sobre tot). Respecte a diversitat i quantitat de continguts, la Geografia cobreix un ampli ventall, com potser cap altre disciplina pot oferir, des dels fets estudiats per les Ciències naturals a altres considerats per les socials o humanes.

A través de diversos exercicis pràctics, de l'observació i confecció de mapes i de la realització d'excursions hom pot veure com a Catalunya, especialment des de mitjan del primer decenni, hi ha una valoració d'aquest fet dins de les escoles que a Catalunya protagonitzen la «nova» pedagogia (l'escola horaciana d'en Pau Vila; l'escola de Mestres d'en Joan Bardina; l'escola de Vallparadís, a Terrassa, de n'Alexandre Galí; el Mont d'Or d'en Joan Palau Vera). Després, aquesta línia continuarà, d'una manera més àmplia, en nombroses institucions, especialment en els Grups escolars que depengueren de l'anomenat Patronat Escolar, durant el tercer i quart decennis del segle.

D'una forma semblant apareix, en aquells mateixos moments, la relació entre Pedagogia i Geografia en alguns exemples d'altres països (Itàlia, Portugal, etc.), apart d'aquells (Alemanya, França, Suïssa, Anglaterra, Bèlgica) que podem considerar capdavanters en ambdues disciplines. Així passa també a Madrid, on Ricardo Beltrán y Rózpide (1852-1928), especialment, creà un ambient favorable a la Geografia a l'anomenada Escuela de Estudios Superiores del Magisterio, a partir de 1909, amb una colla de destacats deixebles, directes o indirectes, que escamparan aquest interès per la nostra matèria a través de les Escuelas Normales de províncies. Aquesta línia pedagògica, que en certs casos és encara força tradicional, connecta a Madrid amb el moviment educatiu i cultural, clarament renovador, de la Institución Libre de Enseñanza. Citem, com exemples dels esmentats deixebles, el castellà Pedro Chico Rello (nascut a Madrid, l'any 1893), amb una significativa publicació en el quart decenni (Chico, 1934); el navarrès Leoncio Urabayen (1888-1968); el català Miquel Santaló (1888-1962), i el murcià Isidoro Reverte (nascut l'any 1900).

La primera publicació que coneixem del nostre autor dedicada a la Geografia (Vila, P., 1912), i a la qual s'hi ha fet fins ara una escassa o nul·la referència per part dels seus biògrafs, mostra l'interès que els mètodes geogràfics tenien de cara als infants de l'Escola Horaciana (1905-1912) i com preparava i desenvolupava en Pau Vila, en aquells moments, unes lliçons respecte a un país altre que el propi de l'infant, concretament les terres i els homes de França.

Les fonts geogràfiques

Es indubtable que en Pau Vila, durant els anys de l'Escola Horaciana i els següents, inclòs el seu viatge a Colòmbia amb finalitats exclusivament pedagògiques (1915-1918), té una certa informació i —fet més important encara— una certa concepció relativament renovadora de la Geografia. Restava ben clar també que, malgrat el que acabem d'afirmar, el nostre autor no pensava pas dedicar-se preferentment a l'ensenyament de la Geografia ni tampoc a les recerques geogràfiques. El punt que ara interessa escatir és el següent: en quins autors, a través de lectures o converses, Pau Vila s'inicià en la Geografia? Quines són, en definitiva, les fonts geogràfiques que arribaran a menar-lo cap a una concepció moderna de la Geografia?

Malauradament no tenim massa informació sobre aquest problema, que convindria fos analitzat més acuradament. Però tanmateix és possible traçar, si no'ens equivoquem, els grans trets del quadre. Un autor que sembla pot ésser important en aquest sentit és Elisée Reclus (1830-1905). Per les publicacions que el pare d'en Pau Vila tenia a casa seva i pels ambients que el nostre autor freqüentava —biblioteca Arús, biblioteques o inicis de biblioteques dels ateneus populars— la lectura primerenca d'alguna obra de Reclus sembla indubtable. El seu fill, el professor Marc Aureli Vila, ens ho ha confirmat oralment i n'ha parlat també recentment: «Vull remarcar que el pare havia llegit el geògraf i anarquista Reclus abans d'anar a Grenoble» (Vila, M. A., 1981). Hem de tenir en compte que apareixen traduccions al castellà de publicacions d'Elisée Reclus des de final del segle XIX, que la versió de l'obra més decisiva es efectuà cap el 1906, quan Pau Vila tenia vint-i-cinc anys, i que molts d'aquests llibres apareixen a les citades biblioteques dels ateneus populars.

Quan el nostre autor anà a Ginebra, l'any 1912, per aprofundir les bases teòriques i les tècniques de la Pedagogia, pogué conèixer algunes obres fonamentals de l'escola geogràfica francesa. Paul Vidal de la Blache havia publicat ja alguns articles i comentaris ben significatius a la revista «Annales de Géographie» (començada l'any 1891); havien aparegut ja diverses tesis doctorals de caràcter regional (Emmanuel de Martonne, 1902; Albert Demangeon, 1905; Raoul Blanchard, 1906; etc.); Martonne havia publicat la primera edició del seu manual (*Géographie physique*, 1909); i havien vist la llum les dues primeres edicions del decisiu text de Jean Brunhes (*Géographie humaine*, 1910, 1912). És molt probable que Pau Vila llegís amb cura especialment aquesta última obra, que tingué un gran ressó en els centres geogràfics francesos, en uns moments d'optimisme i expansió. També influí en els centres pedagògics de parla francesa, donats els lligams existents entre Geografia i Pedagogia, com hem assenyalat en el seu moment.

El llibre de Geografia que Pau Vila preparà un parell d'anys després (Vila, P., 1915), en una col·lecció didàctica que dirigia Palau Vera, no ens aclareix pas les fonts dels seus conceptes i mètodes geogràfics, ja que es tracta d'una obra elemental que vol exposar tan sols unes idees senzilles i bàsiques. Per altra banda, l'aportació per reflexió i experiència personals dins del camp de la Geografia, no sembla pas massa important en aquesta època del nostre autor, a diferència del que succeirà uns anys després, a partir de 1922-23 sobre tot.

Ens resta només una àrea per estudiar, la del propi país. A Madrid hi havia el grup de naturalistes (Eduardo Hernández Pacheco, Juan Dantín Cereceda especialment) amb obres ben significatives, referents a Geografia física, a partir dels anys 1911-12. Pel cas de Pau Vila aquests geòlegs i geògrafs foren probablement llavors uns desconeguts i fou segurament més important el grup de pedagogs, del qual ja hem tingut ocasió de parlar.

A Catalunya, la renovació conceptual i metodològica de la Geografia difícilment podia procedir dels propis autors de les obres geogràfiques publicades fins aquell moment. En realitat, la que hem anomenat època de recollida (1876-1910; Vilà Valentí, 1981c) estava en part esgotada. Continuarà aquesta línia, en els següents decennis, com una Geografia de pura informació o descripció, més o menys ordenada i millorada segons els impactes que vagi rebent d'una disciplina geogràfica que, en el futur, arribarà a ésser més rigurosa, sistematitzada i exigent.

De fet, el que s'havia realitzat fins llavors a Catalunya, en el camp de la Geografia, era una recopilació de materials geogràfics poc definits, barrejats amb una informació històrica, arqueològica i folklòrica, que veien la llum especialment en les publicacions periòdiques dels centres excursionistes, a partir del novè decenni. El decisiu «Butlletí» del Centre Excursionista de Catalunya començà a ésser publicat l'any 1891. En el millor dels casos la influència de la línia naturalista, concretament de la geològica (Jaume Almera, Norbert Font i Sagué, Lluís Marià Vidal, etc.), imposa una certa pauta de rigor, un cert caràcter científic. Estem llavors dins d'una concepció positivista i naturalista de la Geografia, vivificada per un acostament a les realitats concretes, però ben lluny d'aconseguir una coherència conceptual i metodològica interna (Vilà Valentí, 1981c).

La «Geografia General de Catalunya» que fou publicada sota la direcció de Francesc Carreras Candi, a partir del 1908, representa una culminació d'aquesta època de recollida i recopilació. Els autors mostren un ampli ventall d'origen (naturalistes, dedicats a Geologia, Botànica, etc.; historiadors; publicistes, amb un cert coneixement del país, forces d'ells a través de l'excursionisme; especialistes de Filologia, Dret, etc.). El mateix Carreras Candi no era pas un geògraf sino un historiador.

Una figura que segurament desempeñà un paper important en l'interès de Pau Vila cap a la Geografia i especialment cap a les orientacions actives i modernes d'aquesta, fou Joan Palau Vera (mort l'any 1919). Es tractava d'un pedagog, un altre del capdavanters de la renovació pedagògica a Catalunya, interessat pels estudis geogràfics. De nou, trobem la relació entre Pedagogia i Geografia. Palau Vera estava amatent als avenços de la Geografia a l'estranger, especialment a França i a Anglaterra, tenint en compte sobre tot aquelles idees i tècniques que poguessin representar un avenç pedagògic. Dels germans Herbertson, dos dels creadors del grup de geògrafs d'Oxford, traduï al castellà una obra que durant forces anys fou utilitzada com a llibre de lectura geogràfica a les escoles de primera ensenyança. Pau Vila entrà en relació directe amb Joan Palau Vera l'any 1913 quan, de retorn de Ginebra, s'encairgà de dirigir el col·legi Mont d'Or, que aquell havia creat.

El geògraf noucentiste

Ja hem dit que, fins a cert punt, Pau Vila és un convers a la Geografia. Potser, si volem, no d'una manera tan sobtada com una conversió —acabem d'estudiar uns antecedents que la preparen i existeix una evolució que durarà uns anys, especialment els quatre que s'escolen entre 1919 i 1922—, però sí que es tracta d'un procés relativament ràpid i amb uns resultats semblants, plens d'entrega i entusiasme. Malgrat

tot, podem fixar uns moments en que el nostre autor pren, o degué prendre, una clara decisió de dedicar-se a la Geografia. Això succeí al tornar del seu primer viatge a Amèrica, que havia durat tres anys (1915-1918).

Quan regressa de Colòmbia troba una Catalunya amb unes concretes realitzacions a redós de les possibilitats polítiques i sobre tot culturals i administratives que la Mancomunitat tenia. Cal dir que, malgrat que les possibilitats eren poques, foren força ben aprofitades. Hi havia un evident afany de millora cultural i pedagògica, que es materialitza en diversos sentits (aparició de l'Institut d'Estudis Catalans; organització dels Estudis Universitaris Catalans; creació de biblioteques; renovació de l'ensenyament, especialment el primari, etc.). De fet s'està desenvolupant, des de final del primer decenni, la institucionalització de la cultura catalana —l'Institut d'Estudis Catalans existeix des del 1907—, però una cultura catalana inscrita dins de les pautes del noucentisme: el racionalisme, el rigor, el classicisme mediterrani, l'europeisme, la modernitat de cara al futur. En bloc, el contrast es marcat amb tota la llarga època anterior (romanticisme i postromanticisme; Renaixença), també fonamentada en el propi país i en la pròpia cultura, però valorant aspectes més sentimentals, més subjectius, més tradicionals, més rurals, més populars, més folklòrics.

Amb certes possibilitats econòmiques i decisòries la cultura catalana s'organitza i es completa, durant el segon decenni del segle, des de l'administració. Nous quadres de professors assagen de fer, a diversos nivells d'ensenyament i també d'investigació, el que es considera que els centres oficials, quan existeixen, no fan o ho fan malament. En aquest context cal entendre les paraules d'Alexandre Galí (1886-1969), un altre capdavanter de la Pedagogia catalana, al·ludint precisament a aquesta època i a la nostra matèria, la Geografia:

«Hi havia, doncs, un problema previ a resoldre, constituir al nostre país la geografia com a ciència, donant forma a l'ensens a la Geografia de Catalunya, impossible de resoldre sense una ciència geogràfica... No teniem mètode, no teniem cap dels elements a base dels quals crear una ciència... N'hi ha prou de llegir una publicació moderna de geografia i de comparar-la amb els llibres amb els quals nosaltres vam ésser ensenyats» (Galí, 1935).

Potser caldria dir que la crítica de la geografia catalana d'aquells moments era feta per en Galí massa en bloc i no pas del tot matitzada. Tinguem en compte el que ja hem dit sobre l'època i l'existència, en el segon decenni del segle, d'alguna figura ben interessant i prometedora, con la d'en Joan Palau Vera —que el mateix Galí valora— i la d'en Emili Huguet del Villar (1871-1951) —autor que en Galí no cita i que, malgrat el seu interès, presenta una escassa influència sobre la Geografia catalana, no pas fàcil d'explicar (López Palomeque, 1977; Estrada, 1981)—.

Però prescindint d'aquesta qüestió és cert que les afirmacions d'Alexandre Galí reflecteixen bé un estat d'ànim predominant en l'ambient cultural i social d'aquells moments i que objetivament, en bona part, són vàlides. La renovació de la Geografia podia semblar més peremptòria encara, si tenim en compte que Joan Palau Vera havia mort l'any 1919 i que la reforma de l'ensenyament estava en marxa i semblava urgent aconseguir certs objectius.

En la definició d'aquest responsable de la Geografia catalana, en la persona de Pau Vila, el mateix Alexandre Galí sembla que hi desempenyà un paper important. Respecte a aquest punt n'havíem sentit referències del mateix Pau Vila i una neta seva (Albet, 1975) i en Josep Iglésies ens ho han recordat darrerament:

«Alexandre Galí va escriure que, en tornar Vila a Barcelona i haver mort Palau Vera, ell va dir-li: Vós, hauríeu de dedicar-vos a la geografia! D'aquesta frase n'hi ha una segona versió,

donada pel propi Vila, la qual ve a dir exactament el mateix, però amb diferents paraules, igualment peremptòries. Galí va dir: No tenim geografia a Catalunya; dediqueu-vos-hi!» (Iglésies, 1981, pp. 30-31).

D'aquests moments i d'aquests contactes —la frase d'en Galí es un consell o un missatge?— en Pau Vila en degué sortir decidit a donar un tomb a la seva vida professional. Pau Vila s'imposarà —diriem mig per gust, mig per deure; mig per circumstàncies personals, mig per les exigències de l'ambient— el camí cap a la Geografia.

En la decisió hi degué pesar també el seu pronunciat sentit cívic, al servei de la col·lectivitat, que apareix ben clar des de que era gairebé un infant (Vila, M. A., 1981; Vilà Valentí, 1981*b*). Una decisió que queda emmarcada clarament dins l'ambient cultural del noucentisme: Pau Vila farà una Geografia moderna i europea, cercant unes estructures lògiques i coherents, serenes i equilibrades. En una de les darreres publicacions geogràfiques d'en Palau Vera, sino la darrera, ens contarà les novetats conceptuals, metodològiques i tècniques de la Geografia suïssa, que reflecteix la influència alemanya i francesa (Palau, 1918). Amb un cert retard —tinguem en compte que el nostre autor no queda definit clarament com a geògraf fins els anys 1922 i 23—, en Pau Vila ens queda configurat, i crec que així pot ésser presentat, com el geògraf del noucentisme.

Les etapes: de la Pedagogia cap a la Geografia

Comença llavors, de retorn d'Amèrica, l'any 1919, quan Pau Vila té trenta-set o trenta-vuit anys, una etapa de ràpida evolució cap a la Geografia, que es clourà els anys 1922-23, quan Pau Vila tingui quaranta-un o quaranta-dos anys. Al mateix temps, com ho hem exposat ja en alguna altra ocasió, el nostre autor aprofundirà clarament en la seva catalanitat (Vilà Valentí, 1981*d*, 1982). Des d'aquells moments, es dedicarà exclusivament a la Geografia, a una Geografia sobre Catalunya i en català.

Durant aquesta etapa de transformació algunes fites han d'ésser destacades, especialment el seu nomenament (1920) de professor de Geografia humana en els Estudis Normals de la Mancomunitat —un precedent de la futura Escola Normal de la Generalitat, on també fou professor— i els seus estudis (1921) a l'Institut de Geografia de la Universitat de Grenoble, creat i dirigit per Raoul Blanchard, gràcies a unes ajudes de la Mancomunitat i de l'Ajuntament de Barcelona. De tornada, publica diversos articles i notes ben significatius, dels quals en destaquem dos, un sobre els corrents moderns de la Geografia i un altre sobre la preparació d'una obra geogràfica sobre Catalunya (Vila, P., 1922*a* i Vila, P., 1923*a*). Aquest últim contenia un qüestionari que podia servir com a guia per a les recerques geogràfiques; anys després s'hi tornava a referir, al·ludint a les monografies comarcals que, a partir d'aquells moments, s'havien anat fent (P. Vila, 1931).

Aquesta etapa de frontissa permet distingir, des del punt de vista que ens interessa, diverses èpoques en l'obra i en les publicacions de Pau Vila. Seguim semblants criteris als exposats en altres ocasions anteriors i tenim en compte les llistes i comentaris de diversos autors (Galera, 1975, pp. 66-68; Iglésies, 1981, pp. 34-40; Vilà Valentí, 1981*d* i 1982). En una primera fase, del 1904 al 1911, totes les publicacions del nostre autor (6 articles o opuscles) són pedagògiques; en una segona fase, de l'any 1912 al 1921, apareixen vint-i-nou publicacions (28 articles o opuscles i 1 llibre), de les quals sols dues són geogràfiques. Però és interessant assenyalar que la Geografia apareix ja, encara que fent costat a altres continguts (Pedagogia, Història, Literatura) i certament no pas com a matèria dominant o preferent.

En canvi, la Geografia passa a ésser clarament preponderant a partir del 1922; la conversió geogràfica de Pau Vila, podríem dir, ha quedat closa. Durant el quinquenni 1922 al 1926 aparegueren catorze publicacions del nostre autor (12 articles o opuscles i 2 llibres), de les quals nou són geogràfiques, a part d'uns mapes rurals que inicien una col·lecció que continuarà en el futur. L'any 1926 constitueix una fita destacada en el camí que estem estudiant: Pau Vila publica *La Cerdanya*, el seu primer treball geogràfic important, el primer estudi comarcal a Catalunya dins d'una Geografia realment renovada.

A partir de 1927 fins a la seva emigració política, pràcticament tots els llibres, començant pel seu *Resum de Geografia de Catalunya* (1928-1935), opuscles, articles i pròlegs seran de Geografia. En aquesta darrera fase, per altra banda, totes les publicacions estaran redactades en català, mentre que durant el primer període citat, corresponent al primer decenni, totes les publicacions vegegen la llum en castellà. El seu camí cap a la Geografia —i, afegim-hi, cap a la catalanitat— havia assolit plenament els seus objectius.

II. CAP A QUINA GEOGRAFIA?

Pau Vila, doncs, durant els anys 1919-22, emprèn el camí de la Geografia. Es dirigeix cap a una Geografia. Hem de preguntar-nos al moment per a culminar la nostra recerca: cap a quina Geografia?

Els antecedents dels anys immediats —recordem el que hem dit respecte als anys 1912 a 1918— ja ens podrien probablement avançar la resposta. Però ara, a finals del segon decenni i a començament del tercer, hom té una consciència més clara del què s'està buscant: una Geografia «moderna»; una Geografia ordenada i rigorosa, vàlida per a un ensenyament i una recerca vius i posats al dia; uns coneixements i unes orientacions que correctament permetin «fer la Geografia de Catalunya». El noucentisme, a més, comporta l'acceptació d'una part del comarcalisme i, de portes enfora, està obert a l'europeisme, model de cultura i de vida cívica. El que s'està cercant cal que encaixi, és clar, dins d'aquest paradigma predominant en la vida col·lectiva.

Les relacions amb França i la «nova» Geografia

D'una manera gairebé espontània Pau Vila s'inclina clarament per la Geografia francesa. Hi havia, en primer lloc, el ressó considerable que la llengua i la cultura francesa, amb llur ordenació i classicisme, tenien dins del noucentisme i de l'ambient català en el seu conjunt. La millora de la Geografia sembla que ha de venir també per part francesa, llavors una escola renovada i capdaventera, ben adaptada a la nostra mentalitat i a les nostres necessitats. Ja al·ludint al cas personal de Pau Vila està ben clara la seva preferència, que es practica exclusivament, a favor de la llengua francesa i dels geògrafs francesos, en front de geògrafs catalans que poden sentir també algunes influències alemanyes (Huguet del Villar, potser també Palau Vera) o angleses (Palau Vera).

Tinguem en compte, per altra banda, els geògrafs que valorà en l'època anterior a la seva «conversió» (Elisée Reclus, Jean Brunhes) i els que sabem valorà d'una manera ben conscient en aquesta última fase, de 1919 a 1922; de nou Jean Brunhes i també Paul Vidal de la Blache y Raoul Blanchard. Aquest últim era deixeble de Vidal de la Blache i havia publicat la seva tesi doctoral, sobre el Flandes francès, l'any 1906; després formà el grup de geògrafs —el futur «Institut de Géographie alpine»— de la Universitat de Grenoble. Quan Pau Vila estudià a Grenoble, l'any 1922, l'elec-

ció ja estava feta o a punt de fer-se: el nostre autor, per primera vegada, entra en una regular i relativament llarga relació, a nivell universitari, amb la Geografia francesa.

Les relacions s'afermen quan, el mes de maig del 1922, Raoul Blanchard, cridat per Pau Vila, dóna un curs de Geografia de la muntanya al Centre Excursionista de Catalunya. El nostre autor justifica la publicació del curs, que preparà ell mateix, perquè representa «una aportació als *corrents moderns* de la Geografia en el món», perquè «obre nous camps als *estudis geogràfics moderns*», perquè constitueix «un toc d'atenció a Catalunya vers els *nous estudis geogràfics*» (Vila, P., 1925). Els objectius són definits novament, d'una manera ben palesa, en la cloenda de les paraules d'introducció del curs de Raoul Blanchard:

«Per acabar, desitgem al llegidor i, sobre tot, als nostres excursionistes, que tant de bo trobin en aquest treball, que amb tant de gust hem emprè, l'esperonament necessari que els empeni a ésser uns col·laboradors decidits de la *futura Geografia nova de Catalunya*, que vol dir també ésser contribuents a la *Geografia moderna del Món*» (Vila, P., 1925, pp. 5-6; els subratllats són nostres).

Ja abans, durant 1922-23, havia mostrat el seu interès i la seva devoció per l'escola francesa (Vila, P., 1922a i 1923b). D'aquesta manera queden perfectament delimitats diversos aspectes ben fonamentals: la novetat i la modernitat de les orientacions franceses i el futur programa de treball que representa l'aplicació d'aquesta «nova» Geografia al cas concret de Catalunya. Per diverses bandes, en efecte, la decisió presa encaixa amb l'ideologia noucentista.

Els valors de l'escola geogràfica francesa

Així queda ben clar que, en els seus primers anys de decidida aportació a la nostra disciplina (1922-25), la recerca de la Geografia que cal escollir queda resolta a favor de la francesa. Amb aquesta elecció —en la que hi pesen també, és clar, altres factors que els personals del nostre autor— quedaven en gran part endegats i compromesos, en realitat, quaranta o cinquanta anys de la Geografia catalana, fins al sisè o setè decenni, com hem tingut ocasió d'assenyalar en diverses ocasions (vegeu especialment Vilà Valentí, 1977).

Dins d'un marc més ampli, de bona part d'Europa o inclús del món, no podia pas sorprendre, tampoc, l'elecció feta. L'escola francesa de Geografia es presentava, en conjunt, amb un mètode flexible i ordenat a l'hora, fins a cert punt explicatiu, molt adequat per a l'anàlisi de certes parts de la Geografia general i molt especialment qualificat per a la Geografia regional i comarcal. Malgrat el considerable relleu en l'anàlisi del medi ambient hi havia, especialment en alguns autors, un mesurat equilibri en la consideració de l'home, tant des del punt de vista del passat com de les seves realitzacions del present. Comportava, a més, un indubtable valor pedagògic, que Pau Vila, d'una manera més o menys clara, ja havia considerat des de feia anys. Aquesta escola tingué, per fi, un desplegament considerable, amb una colla d'importants treballs de recerca i tesis doctorals i de textos i manuals que cobreixen més de trenta anys, fins al mateix començament de la segona Guerra Mundial (vegeu, per a més informació: Floristán, 1955 i Meynier, 1969). Encara que no podem pas reduir-ho a un bloc uniforme, no es difícil trobar en aquest grup de geògrafs francesos una colla de característiques comunes. Sols força més tard, ja en el sisè decenni, començarà una crítica, no pas sense comptar amb alguns antecedents, que mostra certes divergències internes i certes deficiències d'aquesta línia de treball i recerca.

Però no sembla pas que cap d'aquests possibles aspectes negatius es sospiten en aquells moments. El que hom valorava i exalçava eren els aspectes positius de la Geografia francesa, tan renovadors i fecunds un cop aplicats als nostres estudis geogràfics: l'ordenació, la claredat, un cert sentit explicatiu, la possible síntesi, el valor pedagògic. En contrast, és clar, amb tota la Geografia anterior, la de l'època de la recollida. D'aquesta manera, la Geografia catalana girarà conceptualment i metodològica al voltant de la francesa. Constitueix un exemple més d'una perifèria científica, en funció d'un determinat focus o centre de producció geogràfica, concretament el francès. La nostra perifèria comença a actuar, presentant unes necessitats i característiques que hem assajat de definir, amb un retard considerable, uns vint anys després d'haver-se iniciat el centre de producció francès. En realitat el desfasament temporal es més considerable, ja que la primera tesi doctoral de Geografia a Catalunya d'acord amb les pautes franceses no serà publicada fins al 1947, més de quaranta anys després d'haver aparegut les primeres tesis franceses (1902-05; vegeu Vilà Valentí, 1979).

Vidal de la Blache i el model d'anàlisi regional

Si hem de cercar una figura, aquesta escola francesa queda simbolitzada en Paul Vidal de la Blache (1845-1918), el «maître» per excel·lència. Pau Vila, malgrat fortes empremtes d'altres geògrafs francesos i relacions personals més directes, com succeí amb Raoul Blanchard o amb Marcel Chevalier, també ho reconeix així. Quan presenta a Vidal de la Blache, ho fa amb aquests mots:

«Paul Vidal de la Blache, mort el 1918, és el cap pare de l'escola geogràfica francesa actual. Ell ha estat el mestre i l'inspirador dels geògrafs que tenen nom a França i fora d'ella. Ell ha donat, a aquesta novella ciència, nascuda a Alemanya, plena de determinisme, una forma viva i aladament irònica, d'una valor científica real. El seu «Tableau de Géographie de la France», publicat el 1903, és una obra mestra, i el llibre pòstum «Principes de Géographie Humaine», el 1922, que és un aplec de suggestions, fa sentir més la seva mort» (Vila, P., 1925, p. 156; els subratllats són nostres).

En aquest text ja hi ha clarament explícites totes les consideracions que ens interessen: el reconeixement d'una geografia francesa; el seu valor científic —incloent la contraposició del «possibilisme», mot que no utilitza, probablement per ésser llavors molt recent, al «determinisme»— i la seva novetat, i el destacat paper d'orientació i magisteri de Paul Vidal de la Blache. El nostre autor, que sembla no fou mai massa inclinat a la teorització al voltant de la Ciència i de la Geografia, concreta en aquesta ocasió —com ho farà l'any següent, en el pròleg de *La Cerdanya*— aspectes conceptuals i metodològics, en honor de l'entusiasta exposició dels singulars valors que ell considera presenten una escola i una figura. Insisteix en aquests aspectes uns mesos després, quan té el goig d'oferir el primerenc fruit —i un dels més valuosos, afegim nosaltres— de la seva tasca geogràfica. Després d'al·ludir al seu propi paper d'avançada, parla de nou de l'escola francesa i del mestre:

«Iniciem amb aquest volum un nou gènere d'estudis a Catalunya. Ésser capdavanter és una bella posició, més també és una posició molt feixuga i molt arriscada... Nosaltres, guiats sobretot pels moderns corrents geogràfics de l'escola francesa, orientada pel malaguanyat mestre P. Vidal de la Blache, tractarem de presentar l'ambient físic de cada comarca a través de la seva evolució i com s'hi ha realitzat l'adaptació del treball i de la vida humana mitjançant l'esforç conscient o inconscient dels aplegaments socials per superar els obstacles que a llur desenrotllament oposa la naturalesa» (P. Vila, 1926, pp. 9-10; els subratllats són nostres).

Aquest pròleg és, per altra banda, realment molt ric en idees, a voltes suggerides tan sols per un o uns mots, el valor o el significat dels quals ens pot passar desapercebut per haver esdevingut en certes ocasions veritables tòpics, encara que no sempre, em sembla, ben compresos o adequadament valorats per tothom. Pau Vila parla, en efecte, de «l'aspecte del país» estudiat (al·lusió un xic vaga al «paisatge»), d'«evolució» i de «manifestacions evolutives» (referència clara al dinamisme dels fets humans), de «ciències afins» a la Geografia (diversitat de continguts i àdhuc de mètodes i tècniques de la nostra disciplina), de «conexions entre els fenòmens naturals i els fets humans», de una darrera i conclusiva «síntesi» (Vila, P., 1926, pp. 10-11).

Voldriem referir-nos a un últim aspecte d'aquesta influència de l'escola francesa i del seu mestre Vidal de la Blache. Al·ludim a que la seva adopció comporta, és clar, l'aplicació del model d'estudi «regional», volem dir de la «regió» o millor «regió geogràfica», tal com fou concebuda per aquests autors francesos. El concepte encaixa bé a les necessitats que hom propugna de la renovada Geografia catalana, tant respecte a un possible estudi de conjunt de Catalunya com a un nivell força més reduït i concret, el de comarca. Apareix molt adequat, a més, en aquest últim nivell, quan l'àrea comarcal presenta factors tradicionals i aspectes rurals ben desenvolupats i el nucli urbà n'és un veritable centre, d'arrels històriques i funcions secundàries i terciàries, ben equilibrat.

Encara que hi ha una adaptació a cada cas concret, els enfocaments i l'ordre de continguts es repetirà sovint. Referint-nos a aquests últims hi ha unes anàlisis de Geografia física (relleu, clima; menys important, generalment, la vegetació) i de Geografia «humana» (terme utilitzat definitivament des de Jean Brunhes: població; poblament, especialment el rural; activitats econòmiques; camins; per acabar amb l'estudi del nucli o nuclis urbans). Els models concrets seguits en el nostre cas semblen ésser especialment el llibre, citat per Pau Vila, de Vidal de la Blache (1903) i alguns dels articles i tesis doctorals publicades, potser les de Demangeon (1905), Blanchard (1906) i Max Sorre (1913).

Aquest és aproximadament el model, en enfocaments i en ordre de continguts, que apareix en el projecte d'estudi de Geografia de Catalunya establert pel nostre autor i en la seva obra sobre la Cerdanya (Vila, P., 1926). Respecte a Geografia física —anomenada «Fisiografia»— hom parla, en el llibre que acabem d'esmentar, d'evolució geològica, clima i «paisatge» (combinació de materials geològics predominants, unitats de relleu i vegetació). Quant a Geografia humana, apareixen successivament els estudis de l'evolució de la població i el poblament actual; agricultura i ramaderia; indústria; vies i tràfec; i, finalment, la població.

L'anàlisi de la primera obra geogràfica

Creiem que, per a concloure el nostre treball, s'imposa encetar una anàlisi un xic més pormenoritzada d'aquest primer fruit important del camí del nostre autor cap a la Geografia, és a dir, del llibre de *La Cerdanya* (Vila, P., 1926). Primer graó, està ben clar, i així ha d'ésser considerat, dins d'una sèrie d'estudis comarcals i dins del bastiment d'una àmplia i completa Geografia de Catalunya.

Prenent com a partida el model regional francès, apareixen certes deficiències ben clares. El treball en conjunt (pp. 15-218) —hem de prescindir d'unes «monografies» locals (pp. 219-263) no ben encaixades en el text, possiblement ressó parcial encara de la Geografia de recollida— és relativament breu, per a una comarca complexa com la Cerdanya i amb alguns nuclis de població, especialment Puigcerdà, ben destacats i amb algunes funcions diferenciades. Dóna la impressió d'haver seleccionat

l'autor sols aquells fets que hom considerava fonamentals i de no haver-se interessat massa per un aprofundiment de cadascun dels temes. Curiosament és a les breus monografies locals on sol aparèixer aquest gust pel detall i pel matís, però no en els plantejaments dels diversos aspectes i problemes.

Evidentment l'estudi de *La Cerdanya* no pot ésser comparat, ni en volum ni en profunditat, a una tesi doctoral francesa, encara que cal dir que aquesta solia aplicar-se a àrees més extenses i a poblacions de major volum. El temps de preparació del treball fou força inferior —sembla un parell o tres d'anys— i Pau Vila, per altra banda, havia assolit tan sols una formació geogràfica irregular, amb punts de vista i coneixements ben interessants i positius, però també amb notables llacunes. Acció meritòria la seva, sens dubte, maldant amb considerable esforç, tenacitat i entusiasme, però sense arribar als nivells aconseguits pels estudiants que amb regularitat freqüentaven un Institut Geogràfic francès. Eren els tributs pagats pel forçat autodidactisme. La manca d'una o unes biblioteques especialitzades a Barcelona es fa notar així mateix, malgrat que Pau Vila assajà de suplir-ho adquirint obres per a la biblioteca pròpia, aconsellant adquisicions per a la biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya (vegeu nota ¹, al final d'aquest article, i també Iglésies, 1981, pp. 36-37).

Mancava en bona part també, i això de cap manera és imputable, és clar, a l'autor del llibre, una cartografia equivalent a la francesa, tant en l'aspecte topogràfic com en el temàtic, especialment respecte a la geològica i, començada a Toulouse precisament llavors per H. Gaussen, la botànica.

Els dèficits de formació apareixen palesos en determinats temes, especialment de Geografia física. Respecte a l'estudi geològic (materials, tectònica, geofomes) Pau Vila en tindria consciència i el treball el realitzà Marcel Chevalier (pp. 30-45, amb 3 figures).² L'estudi de la vegetació es escàs, amb algunes observacions ben interessants i acurades, però mancants nombrosos detalls, entre ells els noms botànics. Li retreu l'esmentada deficiència un geògraf preocupat per aquestes qüestions, que en canvi troba ben encertat, amb raó, el capítol dedicat a clima, en el qual apareixen les característiques climàtiques fonamentals:

«Dans l'état actuel des observations, le chapitre du climat ne laisse rien à souhaiter. Mr. Vila a poussé aussi loin que possible l'exploitation des données dont on dispose. Mais on regrettera l'absence d'un chapitre de géographie botanique. Les indications contenues dans la description du paysage, au sujet de la végétation, sont insuffisantes. Le lecteur peut fermer le livre et ignorer que les associations primitives de la Cerdagne ont posé un problème difficile» (Sorre, 1928).

Ara apareix també un fet un xic sorprenent, que és l'escassa aportació gràfica en el conjunt de l'obra. Hi ha quatre capítols sobre poblament i població (el desenrotllament històric del poblament; emplaçament i caràcter geogràfic de les poblacions; les cases i llurs agrupaments; població i migració; pp. 75-129 i 205-218) sols amb quatre figures, no totes significatives, i cap mapa. En aquest últim sentit sols apareix un esquema de la comarca «mostrant les divisions naturals» (p. 29) i una «carta geològica esquemàtica» (p. 39); sens dubte són figures insuficients en grandària, en quantitat i en informació. Potser la deficiència de la cartografia bàsica utilitzable en pot ésser una explicació, a més de la relativa rapidesa de preparació del treball, ja al·ludida.

La part evolutiva dels fets humans (població, poblament, activitats econòmiques) és ben aconseguida. En l'anàlisi històrica d'aquests fets socials i econòmics Pau Vila s'hi sent amb força més fermesa de coneixements i metodologia que en certs aspectes físics. Nombrosos fets actuals són exposats d'una manera ben reexida, tot posant en relleu els aspectes fonamentals i característics: la població, el poblament i la casa, les

activitats econòmiques, les vies i el tràfec. Manca un cert rigor en l'aplicació de conceptes que els francesos manejaven bé (el «genre de vie», els factors de localització i desenvolupament d'un nucli, etc.), però els trets bàsics no hi falten. Algunes vegades no queden del tot ordenats i estructurats una colla d'elements que, en realitat, no són pas absents en el conjunt de l'obra. Tenint en compte, per exemple, el que diu de Puigcerdà a l'interior del text (pp. 117-119) i a la monografia corresponent (pp. 249-253) no hi manca pas una visió justa del principal nucli de població cerdà, especialment respecte a l'evolució del plànol i a les funcions econòmiques, presentat sovint amb uns mots ben precisos:

«Als seus carrers més importants i a la Plaça Major les botigues es toquen: tota la vila és mercadal. Però el mercadal propiament dit té lloc tots els diumenges, bé que ho és més de tractes que no pas d'exposició de productes. Ultra el seu caràcter comercial, el fet d'ésser al peu de la frontera i el de constituir un centre magnífic d'excursions, amb un clima fresc a l'estiu i asolellat a l'hivern, li han donat una atracció turística i l'han convertit en estació d'estiueig...

Malgrat el caràcter urbà i comercial de la vila, l'agricultura també hi té importància. Exporta blat i, quan no hi ha malura, també patates. Les praderies gemades mantenen molt bestiar gros i, a més a més, sempre compte amb uns 2.000 caps de llana. Tenen muntanya pastoral a Saltègat, en la Vall de La Molina...

Puigcerdà avui comença a ésser un bon centre de comunicacions...» (Vilà, 1926, p. 251).

Altres defectes poden procedir de no haver rebut l'autor un entrenament intel·lectual regular i rigorós. De fons, per exemple, el seu sentit crític és, en certes qüestions, poc ampli i profund, i, respecte a la forma expositiva, crida l'atenció la manca de citacions concretes, a peu de pàgina o a final de capítol, malgrat que la bibliografia utilitzada (pp. 15-19) no és pas curta i així mateix són nombroses les persones sotmeses a enquesta.

Aquesta darrera afirmació ens permet al·ludir als mètodes preferents de recerca que utilitzà Pau Vila en el treball que estudiem. A part de l'anàlisi documental respecte als fets del passat i la consulta de les obres publicades, el nostre autor va emprar especialment l'observació directa i l'enquesta oral. L'observació és una variant del mètode autòptic, tan vell com la Geografia, adaptat en enfocaments i continguts d'interès a una Geografia renovada i al món contemporani. Respondria a un esquema d'interessos i problemes que pot deduir-se d'algunes publicacions de l'autor (Vilà, P., 1922) i dels mateixos materials i problemes que apareixen a l'obra. D'igual manera l'enquesta oral respondria a un esquema o qüestionari previ que no seria pas difícil de reconstruir.

En ambdós mètodes Pau Vila excel·lia. Aconseguia una visió ràpida i essencial dels fets i problemes que l'interessaven: «ens admirava... com semblava xuclar la fessomia del paisatge» ha escrit en Josep Iglésies (1981, p. 41). Sense el poder de comparança i classificació que tindrà més endavant, arribava fàcilment i ràpida a correctes definicions i comprensions. Probablement captà matisos i particularitats que després, en l'obra escrita, potser per un imposat límit d'extensió del llibre, no reflectí. Quant a l'enquesta oral, reunia unes bones condicions personals i en sabé treure un fruit envejable. Sovint era inquisitiu, amb persones conegudes i desconegudes, a voltes gairebé fins a la tossuderia. Sempre, però, simpàtic i amb resultats ben profitosos. Ens ho han confirmat oralment, en diferents ocasions, diversos companys i deixebles (Ll. Solé i Sabarís, Rubén Carpio, Felipe Bezara, etc.), el seu propi fill (M. A. Vila) i nosaltres mateixos en tenim experiència; alguns autors ho han escrit (vegeu, per exemple, Iglésies, 1981, pp. 40-41).

L'obra de *La Cerdanya* aconsegueix els objectius perseguits, en definitiva?

Creiem que sí, clarament que sí. Ha ha una presentació ordenada, amb una certa estructura de fons coherent, que permet subratllar netament uns trets físics i humans, que dona pas a una definició força clara de la singularitat comarcal. Potser aquest darrer aspecte és un d'aquells en el qual l'autor no aprofundí massa —M. Sorre (1928) es queixa de que l'obra és una mica massa analítica i que no acaba d'aconseguir-se la síntesi—, però cal tenir en compte que és encara una obra de recerca primerenca, que es poden completar les conclusions amb un mètode comparatiu i que aquest és un dels punts difícils, sovint desitjat i buscat, gairebé mai assolit, de la recerca geogràfica regional.

L'obra, per altra banda, està ben escrita, en un català clar, ric i precís. Pau Vila, una vegada més, mostra que sabia escriure; el seu fill ens ha revelat punts concrets d'aquest aprenentatge (Vila, M. A., 1981). Compleix així el llibre un objectiu pedagògic i al mateix temps estètic, fets que l'autor sens dubte tenia en compte i que el mateix Vidal de la Blache valorava. En efecte, hom coneix que el mestre francès exigia en el treball dels seus deixebles una certa correcció formal i una certa pulcritud i bellesa a l'obra acabada, fruit sens dubte d'una preparació i una sensibilitat de l'escriptor. Pau Vila ho assoleix i ens recorda, també per aquesta banda, coincidint de nou amb Vidal de la Blache, aquella valoració de l'obra ben feta que fou norma del noucentisme. Àdhuc alguna vegada la component sentimental o estètica traeix el nostre autor, com quan no pot deixar de qualificar a la Cerdanya de «bella comarca» o quan ens parla de «l'emoció... dels alpinistes ardits» (Vila P., 1926, pp. 14, 65). L'any anterior Pau Vila havia valorat positivament els aspectes formals del curs que havia donat Raoul Blanchard: «Així acabà el mestre les seves lliçons, clarament i bellament dites...» (Blanchard, 1925, p. 172).

El nostre autor ens sorprèn quan intenta dir, amb dues paraules, els objectius últims de la labor començada, les més comprensives i llunyanes finalitats de l'empresa iniciada: és una tasca «d'estudi i de civisme alhora» (Vila, P., 1926, p. 9). D'estudi, de recerca geogràfica concretament, no hi ha pas dubte; l'altre objectiu, el civisme, sembla ultrapassar els mateixos límits de la Ciència, en el nostre cas de la Geografia. Té una estreta relació, ens sembla, amb la civilitat i el sentit cívic que Pau Vila mantingué al llarg de la seva vida i que ja hem tingut ocasió d'assenyalar diverses vegades (Vilà Valentí, 1981*b* i 1982); per altra banda, deu mantenir un estret vincle amb el context socio-polític i cultural de l'època, en especial amb els moviments catalanista i noucentista, precisament uns fets i uns lligams que hem assajat d'il·luminar una mica al llarg del present treball.

Notes

1 Durant l'any 1925, per exemple, entraren a la biblioteca del C.E.C. obres dels geògrafs francesos Ph. Arbos, A. Demangeon, L. Gallois, E. de Martonne, E. Reclus i P. Vidal de la Blache (vegeu «Butlletí Excursionista de Catalunya», XXXV, 1925, pp. 42, 113, 148).

2 Per a altres treballs i curssets comptà també amb l'ajuda de Marcel Chevalier i del geòleg Marcet Riba. La part geològica de l'estudi de la Plana de Vic de G. de Reparaz (publicada dos anys després, 1928) fou escrita pel també geòleg Ramon Bataller. Sobre el geògraf M. Chevalier, vegeu Solé Sabarís, 1978.

Bibliografia

Indiquem sols les publicacions que es refereixen directament als temes estudiats; gairebé totes apareixen citades en el transcurs de l'article. Adjuntem també una menció de les conferències pronunciades en els darrers anys sobre el nostre autor, quan hi ha referències als fets analitzats, assenyalant si han restat o no inèdites.

- ALBET, Montserrat, 1975: *Pau Vila, una vida plena*, in SOC. CAT. GEOGRAFIA, *Miscel·lània Pau Vila* (vegi's cit.), 7-14.
- BELTRÁN Y RÓZPIDE, R., 1915: *Geografía. Guía y plan para su estudio con especial aplicación a la Geografía económica*, Madrid, Imp. Patronato Huérfanos Intendencia.
- BLANCHARD, Raoul, 1925: *Assaig de Geografia Humana de la muntanya*, traducció i notes de P. VILA, «Butlletí Excursionista de Catalunya», XXXV, 5-29, 45-68, 85-101, 117-131, 149-172.
- CARDONA, M., CARRERAS, C., ROSSELLÓ, V. M., 1975: *La Geografia als Països Catalans*, «Gran Enciclopèdia Catalana», vol. VIII, 64-67.
- CARRERAS, Carles, 1979: *Geografia in Ictineu. Diccionari de les Ciències de la societat als Països catalans*, Barcelona, edicions 62, pp. 217-220.
- CASASSAS, Lluís, 1977: *Pau Vila en l'evolució de la geografia catalana*. Pròleg in VILA, P., *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona, Curial, «Biblioteca de cultura catalana», n.º 31, pp. 5-24.
- CASASSAS, Lluís, 1979: *Pau Vila i Dinarès in Ictineu. Diccionari de les Ciències de la societat als Països catalans*, Barcelona, edicions 62, pp. 499-500.
- CHICO, Pedro, 1934: *Metodología de la Geografía. La Geografía y sus problemas. Investigación y Didáctica*, Madrid, ed. Reus.
- ESTRADA, Marta, 1981: *Notes sobre l'obra geogràfica i geobotànica d'Emili Huguet del Villar*, «Butlletí Institució Catalana Històrica Natural», XLVI, pp. 5-18.
- FLORISTÁN, Alfredo, 1955: *Los estudios geográficos en Francia*, «Geographica», II, Saragossa, pp. 9-20.
- GALERA, Montserrat, 1975: *Bibliografia de Pau Vila*, in SOC. CAT. GEOGRAFIA, *Miscel·lània Pau Vila* (vegi's cit.), 65-85.
- GALÍ, Alexandre, 1935: *A propòsit del «Resum de Geografia» de Pau Vila*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, 2.ª època, VII, n.º 130-131, 15 juny, pp. 178-179. Publicat també a SOC. CAT. GEOGR., *Miscel·lània Pau Vila* (vegi's cit.), 45-47.
- HERBERTSON, A. J. i F. D., 1912: *Geografía humana*, Barcelona, Seix y Barral, traducció de J. PALAU VERA. Amb nombroses edicions posteriors (8.ª ed., 1935).
- IGLÉSIES, Josep, 1981a: *Pau Vila*, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, conferència en el «Curs del Centenari de Pau Vila». Vegeu la citació que segueix.
- IGLÉSIES, Josep, 1981b: *Pau Vila*, Barcelona, Rafael Dalmau, col. «Episodis de la Història», n.º 252-3.
- LÓPEZ PALOMEQUE, F., 1977: *Emilio Huguet del Villar*, Universitat de Barcelona, Departament de Geografia, Seminari d'Història de la Geografia. Treball inèdit.
- LLUCH, Enric, 1961: *La Ciència geogràfica in Un segle de vida catalana 1814-1930*, Barcelona, Alcides, I, 328-330, 666-669; II, 989-994, 1493-1500.
- LLUCH, Enric, 1980: *Pau Vila*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, conferència, març, Inèdita.
- MEYNIER, André, 1969: *Histoire de la pensée géographique en France (1872-1969)*, Paris, Presses Universitaires France.
- PALAU VERA, J., 1912: *Vegeu HERBERTSON, A. J. i F. D.*
- PALAU VERA, J., 1918: *Els Instituts Geogràfics de Suïssa*, «Quaderns d'Estudi», IV, vol. I, núm. 2, Barcelona, pp. 81-86.
- SIGUAN, Miquel, 1981: *Pau Vila, pedagog*, Sabadell, Caixa d'Estalvis de Sabadell, conferència a la sessió de cloenda del «Curs del Centenari de Pau Vila», 26 juny. Inèdita.
- SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA, 1975: *Miscel·lània Pau Vila. Biografia-Bibliografia-Treball d'homenatge*, Granollers, Montblanc-Martín.

- SOLÉ SABARÉS, Lluís, 1978: *Aportació de Marcel Chevalier a la Geografia de Catalunya*, «Revista Catalana de Geografia», I, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, pp. 405-414.
- SOLÉ SABARIS, Lluís, 1980: *Pau Vila, l'home*, Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona i Societat Catalana de Geografia, conferència. Inèdita.
- SORRE, Max, 1928: *La Cerdagne d'après M. Pau Vila*, «Annales de Géographie», XXXVII, Paris, 543-545. Publicat també a SOC. CAT. GEOGRAFIA, *Miscel·lània Pau Vila* (vegi's cit.), 35-37.
- VILA, Marc Aureli, 1981: *Pau Vila, l'home*, Barcelona, Institut Municipal d'Història, conferència, juny. Publicada.
- VILA, Pau, 1912: *Estudio sobre Geografía de Francia. Ensayo de metodización*, «Revista de Educación», II, n.º 3 y n.º 6, Barcelona.
- VILA, Pau, 1915: *Geografía Física y Astronómica*, Barcelona, Seix y Barral, libro I. Hi ha una 2.ª ed., 1918.
- (VILA, Pau, 1922a): *Els corrents moderns de la Geografia*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, I, n.º 2, 15 gener, pp. 2-5.
- VILA, Pau, 1922b: *Mr. Raoul Blanchard y su cursillo de Geografía Humana*, «La Publicidad», Barcelona, 21 maig.
- VILA, Pau, 1922c: *Un curs de Geografía Humana. Mr. Blanchard a Barcelona*, «La Veu de Catalunya», Barcelona, 23 maig.
- VILA, Pau, 1923a: *Un mitjà de contribució personal a la Geografia de Catalunya*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, II, n.º 38, 15 agost, pp. 274-277.
- VILA, Pau, 1923b: *L'evolució de l'ensenyament geogràfic a França*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, II, n.º 42, 15 novembre, pp. 342-344.
- VILA, Pau, 1925: Vegeu BLANCHARD, Raoul.
- VILA, Pau, 1926: *La Cerdanya*, Barcelona, Barcino, col. Enciclopèdia Catalunya, n.º 3.
- VILA, Pau, 1931: *Per l'ensenyament de la Geografia de Catalunya. Monografies geogràfiques*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, 1 juliol.
- VILA VALENTÍ, J., 1977: *Prólogo* in M. DE BOLÓS, *La comarca de Olot. Estudio de Geografía regional*, Barcelona, Universidad de Barcelona e Instituto de Estudios Gerundenses, pp. 7-10.
- VILA VALENTÍ, J., 1979: *Un decenni de geografia a Catalunya (1945-1954)*, «Aportacions. En homenatge al geògraf Salvador Llobet», Barcelona, Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, 203-211.
- VILA VALENTÍ, J., 1981a: *La labor geogràfica de Pau Vila, 1881-1980*, «Estudios Geográficos», Madrid, Instituto Geografía Elcano, XLII, pp. 83-89.
- VILA VALENTÍ, J., 1981b: *Una lliçó de civisme*, «Avui», 27 de juny, p. 30.
- VILA VALENTÍ, J., 1981c: *La formació de la Geografia catalana contemporània (1876-1926)*, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, conferència en el «Curs del Centenari de Pau Vila», 23 gener. Inèdita.
- VILA VALENTÍ, J., 1981d: *Pau Vila, geògraf*, Barcelona, Institut Municipal d'Història, conferència en «Exposició i Curs d'homenatge a Pau Vila», 29 juny. Inèdita.
- VILA VALENTÍ, J., 1982: *La personalitat de Pau Vila*, Barcelona, Centre Excursionista de Catalunya, conferència, 20 octubre 1981. Publicada: «Muntanya», vol. LXXXIX, n.º 719, pp. 5-8, 5 fotos.

Resumen: El camino de Pau Vila hacia la Geografía

A partir de su regreso de Colombia, en 1918, Pau Vila, que hasta entonces era un maestro y pedagogo, decidió dedicarse a la Geografía, tanto en el plano de la investigación como en el de la enseñanza y divulgación. Contrariamente a lo que pudiera suponerse, Pau Vila no tuvo en su juventud formación alguna universitaria. Tomó la decisión antes indicada a sus cuarenta años, después de haberse dedicado a la enseñanza primaria unos veinte. En esta primera fase, exclusivamente pedagógica, nuestro autor consideraba a la Geografía como un instrumento de formación del alumno.

El proceso de «conversión» citado duró aproximadamente unos tres años, de 1919 a 1922. Junto a las motivaciones personales, varias otras razones desempeñan un decisivo papel: el ambiente cultural de la época en Cataluña (*noucentisme* o novecentismo), con un afán de abrirse a las corrientes europeas y modernas; el deseo de estructurar y ordenar el país, con una destacada vertiente pedagógica; en cuanto a nuestra disciplina, se carecía de la persona que se encargase de orientar y realizar una Geografía de acuerdo con los nuevos conceptos y métodos.

Aceptada por Pau Vila esta responsabilidad, ¿hacia qué Geografía se inclinaría? Muy claramente la elección se realizó a favor de la escuela francesa, estructurada en gran parte por Vidal de la Blache. Explican este hecho numerosas razones: la receptividad de la cultura catalana de la época respecto a la francesa; la actitud de vanguardia, dentro de la Geografía, de la escuela francesa; los valores que ésta presenta (de investigación, pedagógicos) y la adecuación, para el caso de Cataluña, de un preferente objeto de estudio, el modelo de región o comarca geográfica; cabe aducir, por fin, unos motivos personales de nuestro autor, entre los que destacan ciertas lecturas y contactos (E. Reclus, Jean Brunhes, R. Blanchard, aparte, claro está, de P. Vidal de la Blache y de lo que representaba, en su conjunto, la escuela francesa para Pau Vila).

El artículo termina con un análisis de los contenidos y métodos utilizados en la primera obra realizada por Pau Vila acerca de una comarca catalana, la Cerdanya, publicada en 1926. Se trata, en realidad, del primer estudio relativamente amplio, de carácter geográfico y regional, realizado en Cataluña y en España, dentro del modelo francés.

Resumé: Le chemin de Pau Vila vers la Géographie

Dès son retour de Colombie en 1918, Pau Vila qui, jusqu'alors était instituteur et pédagogue, décide de se dédier à la géographie; tant sur le plan investigation que sur celui de l'enseignement et divulgation.

Contrairement à ce que l'on pourrait penser, Pau Vila n'a donc eu dans sa jeunesse aucune formation géographique universitaire. Il prend cette décision, passée la quarantaine, après vingt ans dans l'enseignement.

Dans sa première phase pédagogique, Pau Vila ne considérait la géographie que comme un simple élément de formation de l'élève. Le processus de conversion dure environ trois ans: de 1919 à 1922.

Mis à part les facteurs personnels, plusieurs raisons vont jouer d'une manière décisive. L'ambiance culturelle catalane de l'époque (*noucentisme*) et son désir de structurer et d'améliorer le pays, surtout sur certains aspects culturels et pédagogiques; ensuite, en ce qui concerne notre discipline, le manque d'une personne désirant mieux connaître géographiquement notre pays. La Catalogne était dépourvue d'une personne s'occupant d'une façon moderne des études géographiques.

Pour quelle sorte de Géographie va donc s'incliner Pau Vila? Très clairement pour les concepts et méthodes de l'école française. Et plus particulièrement pour ceux de Vidal de la Blache.

Des raisons multiples: l'attitude de la culture catalane favorable à la française; objectives, par rapport à l'école géographique française plus moderne et se rapprochant des finalités désirées; enfin personnelles qui expliquent cette décision.

Certains maîtres, déjà connus de notre auteur, tels que E. Reclus et Jean Brunhes. Plus proche, tel que R. Blanchard qui donna en, 1922, un cycle de conférences à Barcelone, après que Pau Vila soit allé à Grenoble.

Enfin, Vidal de la Blache, que nous devons considérer comme le grand maître.

L'article se termine sur une analyse —méthodes et contenus— de l'étude régionale de la Cerdanya, publiée en 1926; de fait, première étude géographique régionale réellement moderne réalisée en Catalogne et en Espagne.

Abstract: The way of Pau Vila towards the Geography

On his return from Columbia, in 1918, Pau Vila, who until then had been a teacher and a pedagogue, decided to devote himself to Geography both in the field of research and in teaching and divulgation. Thus, Pau Vila did not have a university geographical formation in his youth, which one might have expected, but approached Geography because of a decision made on reaching or even passing his fortieth birthday after having worked for about twenty years as a school teacher. In the previous pedagogic phase Pau Vila had merely valued Geography for its formative qualities for the pupil. The «conversion» process lasted about three years - from 1919 to 1922. Besides personal reasons, several factors influenced this decision and process: the social Catalanian atmosphere of the time (*noucentisme* - the cultural movement of the nineteen hundred -) and the zeal to restructure and improve the country, particularly with regard to certain cultural and pedagogical aspects; on the other hand, especially in our discipline, there was a sensation of a lack of someone who would engage in the necessary task of knowing his own country better and Catalonia had no one to carry out geographical studies according to modern methodology.

Towards what Geography was Pau Vila inclined? Obviously our author chose the same concepts and methods as the French school, that of Vidal de la Blache. Some collective reasons - the attitude of Catalan culture favouring the French, objective reasons - respect for the French geographical school which fulfills the modernity and education desire - and personal reasons, explain this decision. Outstanding masters already known by our author from a previous epoch may have been E. Reclus and Jean Brunhes; closer R. Blanchard, who gave a course of lectures in Barcelona in 1922, after Pau Vila's some studies in Grenoble. On the other hand, it is Vidal de la Bache who must be considered as the great teacher.

The article ends with an analysis referring to methods and contents, of the regional study of the comarca of Cerdanya, published in 1926, the first really modern study of regional Geography in Catalonia and in Spain.